

Toelichting programma netwerkdag taalcoördinatoren | 28 sept 2017 Landelijk Netwerk Taal

Plenair

Begrijpend lezen voorbij de methodes | Anneke Smits

Een school heeft drie jaar geleden vol goede moed een begrijpend leesmethode aangeschaft. Ze hebben inmiddels voldoende ervaring opgebouwd met deze methode maar krijgen meer en meer twijfels.... Leerlingen die zwak zijn in begrijpend lezen blijven dat, en van sommige andere leerlingen flipperen de resultaten gewoon raar op en neer. Hoe zit dat eigenlijk met begrijpend leesmethodes? Wat doen ze (minder) goed? En wat is er nodig om meer greep te krijgen op het schijnbaar ongrijpbare proces van leren begrijpend lezen? In deze lezing wordt een brede visie op begrijpend lezen toegelicht van waaruit onderbouwde beslissingen genomen kunnen worden over het (al dan niet methodisch) handelen ten aanzien van begrijpend lezen.

Anneke Smits werkt als associate lector voor het lectoraat Onderwijsinnovatie en ICT van Windesheim. Daarnaast werkt zij in het LIST en DENK! project en met Erna van Koeven in de leerkring Geletterdheid en Schoolsucces. De blog van de leerkring is te vinden via <http://geletterdheidschoolsucces.blogspot.nl/>

Via creatief schrijven naar verhaalwijsheid: de wetenschappelijke stand van zaken | Emy Koopman

Voordat je een gedicht, verhaal of roman kunt lezen, heeft eerst een auteur geconcentreerd zitten zwoegen: eigen ervaringen en die van anderen zijn in de best mogelijke vorm gegoten. Als kinderen en jongeren zelf in de voetsporen van auteurs treden en aan de slag gaan met literaire technieken, lezen ze daarna dan ook beter of met meer plezier? Hoe kan schrijven aanzetten tot lezen? Emy Koopman, auteur en gepromoveerd literatuurwetenschapper, haalt het wetenschappelijke bewijs erbij, aangevuld met praktijkvoorbeelden. Ze betoogt dat creatief schrijven kan leiden tot verhaalwijsheid, maar alleen als je het als docent verstandig aanpakt.

Emy Koopman is schrijver, onderzoeker en journalist. In september 2016 promoveerde zij cum laude aan de Erasmus Universiteit op het proefschrift Reading Suffering, over de effecten van literair lezen op empathie en reflectie. In diezelfde maand verscheen bij Prometheus haar debuutroman Orewoet, over de dunne grens tussen waanzin en verlangen. Orewoet werd lovend ontvangen door onder meer NRC Handelsblad en haalde de longlist van de Fintro Literatuurprijs (voorheen Gouden Boekenuil). Voor Stichting Lezen inventariseerde Emy de effecten van creatief schrijven op lezen.

Keuzeprogramma in twee rondes

A. Subplenaire lezingen

Het potentieel van productieve interactie: succesvol taal leren vanaf het prille begin | Carolien Frijns

Jonge kinderen met een etnische minderheidsachtergrond, zoals Turkse kleuters die in Vlaanderen of Nederland opgroeien, leren heel vlug nieuwe woorden zodra ze veel taal horen, zegt men vaak. Niet elk type gesprek is echter even succesvol. In ons onderzoek hebben we een relatie gevonden tussen leerkrachten die kleuters met name productief aanspreken, wat betekent dat zij kinderen veel ruimte geven om eigen ideeën in te brengen, en sterkere tweedetaalverwerving vergeleken met leerkrachten die hun leerlingen non-productief aanspreken. Non-productieve interactie is het type interactie dat we allemaal kennen van het onderwijs: de leerkracht stelt een vraag en de leerling moet het correcte antwoord (en geen ander) geven. Non-productieve interactie is echter minder succesvol dan productieve interactie als het gaat om het leren van een tweede taal. We hebben bovendien gevonden dat kinderen die niet aan productieve gesprekken deelnemen maar wel de mogelijkheid hebben om die gesprekken tussen de leerkracht en andere kinderen af te luisteren eveneens nieuwe woorden leren. Zo vonden we dat het afluisteren van productieve gesprekken beter werkte voor kinderen die niet graag naar school gaan dan voor kinderen die wel graag naar school gaan.

Carolien Frijns (KU Leuven, Centrum voor Taal en Onderwijs) is recent gepromoveerd op een onderzoek naar tweedetaalverwerving bij kleuters. Het hoofddoel van haar onderzoek is een bijdragen aan (meer) gelijke onderwijskansen voor kwetsbare leiders in onze samenleving.

Beter schrijfonderwijs! | Eline Seinhorst en Eric Besselink

De afgelopen jaren verschenen er twee nieuwe multimediale onderwijspakketten waarmee de leerkracht in het primair onderwijs kwalitatief goede schrijfactiviteiten kan uitvoeren met zijn leerlingen. De uitgangspunten achter deze onderwijspakketten worden toegelicht, waarbij met name aandacht zal worden besteed aan de wijze waarop de instructies in schrijven aan kracht kunnen winnen. Dit gebeurt door gebruik te maken van genredidactiek in combinatie met modellering. Voor dit laatste zijn in het pakket tal van videoclips opgenomen waarin leerlingen hardop denkend vertellen hoe ze een schrijfprobleem aanpakken. We presenteren de onderwijspakketten: een eerste gericht op het verhalende genre: 'Mijn Pen Heeft iets te Vertellen', het tweede gericht op het betogende genre: 'Ik vind iets, en jij...?'. Ook wordt ingegaan op gebruikerservaringen. Tijdens de workshop krijgt u de gelegenheid om beide pakketten te beoordelen op hun praktische waarde.

Eline Seinhorst studeerde af aan de Academische Pabo en volgde daarna de master Onderwijswetenschappen. Ze was werkzaam als docent op Iselinge Hogeschool en is momenteel leerkracht basisonderwijs. Daarnaast begeleidt ze scholen van stichting Essentius bij het vormgeven van mooi stelonderwijs en neemt ze deel aan het leernetwerk Schrijven Kun je Leren van Iselinge Hogeschool.

Eric Besselink studeerde Nederlandse Taal- en Letterkunde en Onderwijskunde, was leerkracht en directeur basisonderwijs in Wehl en is nu werkzaam op Iselinge Hogeschool te Doetinchem als projectleider van de Academische Werkplaats en projectleider van het leernetwerk Schrijven Kun je Leren.

Woordfrequentielijsten, wat kun je daarmee in het onderwijs? | Anne Vermeer

Een behoorlijke woordenschat in het Nederlands is voor leerlingen van essentieel belang om het onderwijs goed te kunnen volgen, met name bij begrijpend lezen en wereldoriëntatie. Voor veel leerlingen is een grote woordenschat echter geen vanzelfsprekendheid. Op veel scholen is daarom woordenschatonderwijs een belangrijk speerpunt. Bij het kiezen van geschikte doelwoorden daarvoor vormen woordfrequentielijsten een hulpmiddel. In mijn verhaal wil ik de gebruiksmogelijkheden van een aantal woordfrequentielijsten laten zien, de voor- en nadelen, en de verschillen en overeenkomsten van verschillende typen, o.a. Streeflijst [Kleuters voor zesjarigen](#) (Schrooten/Vermeer), [WAK](#) en [BasiLex](#). Woordfrequentielijsten worden dus gebruikt bij het zoeken van geschikte doelwoorden voor een les. Ik loop een aantal criteria langs waardoor een woord geschikt geacht wordt voor een les voor een bepaalde doelgroep (be-/onbekend, functioneel, passend in context, passend aantal), en geef aan hoe geschikte woorden te zoeken in genoemde woordenlijsten en woordfrequentielijsten. Woordfrequentielijsten kunnen ook een hulpmiddel zijn bij het bepalen van de moeilijkheidsgraad van een verhaal of tekst voor een bepaalde groep leerlingen. Ik geef aan hoe je de tekstmoeilijkheid kunt bepalen en laat daarbij [een tool](#) zien bij Schrooten/Vermeer waarmee je dat automatisch kunt doen. Woordfrequentielijsten worden daarnaast gebruikt voor het schatten van iemands woordenschatomvang. Ik geef aan hoe dat werkt, en hoe je dat kunt inzetten in het onderwijs.

***Anne Vermeer** was tot hij in 2016 met pensioen ging UHD Communicatie- en Informatiewetenschappen aan de universiteit van Tilburg. Hij deed onderzoek en gaf onderwijs op het gebied van tweede-taalverwerving van en tweede-taalonderwijs aan kinderen.*

En nu in rekentaal! Talige ondersteuning in de taalzwakke rekenklas | Jantien Smit

In het afgelopen decennium is er in toenemende mate aandacht voor de rol van taal bij het leren van rekenen-wiskunde. Het ontwikkelen van "rekentaal" verdient vooral aandacht in meertalige klassen, maar is essentieel voor het inzichtelijk leren van alle leerlingen. Om deze rekentaalontwikkeling mogelijk te maken, is doelgerichte interactie nodig. Daar waar leraren in taalzwakke klassen soms geneigd zijn om taal te versimpelen, behoeft de ontwikkeling van rekentaal juist expliciete aandacht. In haar lezing laat Jantien Smit zien hoe een leerkracht de talige ontwikkeling die nodig is om lijngrafieken te beschrijven en te interpreteren, kan ondersteunen. Eerst gaat ze in op de specifieke taal die nodig is om lijngrafieken te kunnen interpreteren en beschrijven. Vervolgens laat ze een didactische aanpak zien waarmee leerlingen deze taal verwerven. Een videofragment toont interactieve scaffolding-strategieën waarmee de leerkracht in klassikale discussies talige ondersteuning kan bieden. Ook worden in de lezing voorbeelden van taalgericht lesmateriaal getoond.

***Jantien Smit** is leerplanontwikkelaar taal bij SLO en houdt zich bezig met projecten rond taal in de vakken en het taalonderwijs aan meertalige en taalzwakke leerlingen.*

B. Workshops

Taal zonder een lees- en taalmethode kan dat eigenlijk wel? | Gerrie Koster

In ons werk als nascholers werken wij met teams en leerkrachten die graag, zonder een methode, een berekend, breed aanbod voor taal ontwerpen. Zij doen dit omdat ze de meerwaarde ervan ervaren.

Het integreren van taaldoelen in een thema zorgt voor een betekenisvol aanbod, waarbij het doel tweezijdig is: de kinderen leren taal en vakinhoud.

In deze workshop krijgen de deelnemers aan de hand van twee goede praktijken inzicht in deze ontwikkelingsgerichte aanpak.

Wij kijken naar een uitwerking van het leesonderwijs in groep 3 bij het thema 'Licht en donker' en wij nemen een kijkje in een school voor speciaal basisonderwijs. Het team van deze school zet de eerste stappen op het pad van Thema's en Taal vanuit de wens kinderen actievere taalleerders te laten zijn. Zien of dat lukt?

Gerri Koster is werkzaam als nascholer/ontwikkelaar en Taalspecialist bij De Activiteit, het Landelijk Centrum voor Ontwikkelingsgericht Onderwijs in Alkmaar.

Functioneel toepassen van leesstrategieën bij het voeren van literaire gesprekken | Gertrud Cornelissen

Leerlingen uit het basisonderwijs die deelnemen aan literaire gesprekken ontwikkelen zich in het verwoorden van hun belevingen, interpretaties en beoordelingen. Ze gaan meer en meer verschillende soorten vragen stellen, ze maken mindmaps ter oriëntering op het boek dat ze met de hele klas gaan lezen en na afloop om hun lees- en gesprekservaringen te ordenen. De literaire gesprekken, zes gesprekken over een boek, zijn opgebouwd volgens een vast stramien, met als uitgangspunt de opmerkingen die de lezers tijdens het lezen maken over hun eigen leeservaringen. Het doel van deze presentatie is inzicht over de opzet en waarde van literaire gesprekken, vaardigheden om deze gesprekken uit te voeren en meningsvorming over de plaats van deze gesprekken in het leesonderwijs.

Graag ga ik met u in discussie over de mogelijkheid en wenselijkheid om leesstrategieën niet meer aan te leren via methodes begrijpend lezen, maar deze en andere leesvaardigheden op een motiverende manier te ontwikkelen door samen met leerlingen een viertal jeugdboeken te lezen en met elkaar te bespreken.

Gertrud Cornelissen is in mei 2016 gepromoveerd aan de Vrije Universiteit Amsterdam op de uitwerking van literaire gesprekken op de literaire competentie van leerlingen in het basisonderwijs. Dit schooljaar geeft ze in samenwerking met de Nieuwste Pabo en bibliotheek 'De Domeinen' allebei in Sittard, nascholing over het voeren van literaire gesprekken. Samen met leerkracht Iris Schrooten ontwikkelt ze een leergang literaire gesprekken in de basisschool.